

Posudek na disertační práci Zdeňka Žaluda
Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského. Ústav českých dějin FF UK
Praha 2006, 350 s.

Výzkum vývoje šlechty představuje úhelný kámen k pochopení zrodu a fungování starého českého státu. Z. Žalud si vybral období vlády prvního lucemburského panovníka, které představuje závažné a nejednoznačné téma české historiografie. Janův „zvláštní“ přístup k českým zemím s sebou nese nepochybně četné otázky týkající se jeho vztahu k české šlechtě, její státotvorné roli i vnitřní proměny: Nakolik vývoj šlechty navazuje na předchozí přemyslovské období, nakolik dochází k strukturálním a mentálním změnám uvnitř této vrstvy, jak pokročily tendence směřující k dualismu moci atd. Ke komplexnímu uchopení problematiky je ovšem nepochybně nutné se také zabývat majetkovými poměry šlechty, otázkou tvorby či naopak rozpadu dominií, záležitostmi financí a berní, problematikou správy státu. Úkol, který si autor sám zadal tedy není z nejmenších a čtenář po otevření prvních stránek může být náležitě napjat. Obecný úvod o charakteru panovnických dvorů není ani neúměrně krátký, ani zbytečně rozvláčný. Z. Žalud zde ukazuje, že se výborně orientuje ve stávající produkci na dané téma; existence několika zásadních prací (Rösener, Moraw, Paravicini etc.) a sborníků ostatně jeho snažení výrazně napomáhá. Na tomto místě si bezděky uvědomíme nedostatečný stav výzkumu dvorů přemyslovských vládců, byť několik pozitivních prací zde existuje – úzká pramenná základna ovšem v zásadě neumožňuje vynášet prvoplánové soudy a kýžených výsledků snad bude možné dojít jen použitím sofistikovaných metod. Všimá si sporu Moraw kontra Růžek, přičemž Růžkův náhled je možno označit nepochybně za vyváženější. Pozitivně oceňuje spíše v závěrech opatrné práce Hlaváčkovy, slova chvály nachází pro Baletkův dvůr moravského Jošta. Percentuální statistika u pobytů Václava II. nesvědčí o „sklonu k sedavému životu“, jak mínil svého času Šusta, nýbrž o účelném využívání v podstatě dvou rezidenčních měst (Prahy a Brna), přičemž v době kampaní či jiných důležitých událostí, např. zaražení groše, válečná tažení, byl král i se dvorem kromobyčej mobilní. Otevírá se zde důležitá otázka příslušnosti osob ke dvoru (např. úředníci, kteří se již nějakou dobu profilují jako „zemští“), jejich klasifikace, obliba cizozemců etc.

Procházka prameny a literaturou opět ukazuje autorovu připravenost a solidní orientaci. Autor také oznamuje metodické postupy, jejichž pomocí řešil nastolené otázky: Je to především modelová analýza a prosopografie.

V prvním obsáhlém celku se pak věnuje vztahům krále a české šlechty v období 1310-1333 i podobě dvora, který samozřejmě nebyl zcela český. Osu jeho vyprávění tvoří v zásadě politické dějiny a postava krále Jana. Zde snad měla být ještě více akcentována otázka inauguračních diplomů, v nichž se velmi důležitým způsobem zobrazuje vztah krále a šlechty (především rozdíly mezi předlohou, českým formulářem a moravským originálem). Úřady „nomine suppe“ nejsou župní úřady, ani nepatří do panovníkova zvláštního panování. Autor sleduje detailně politické zvraty, hojně si všimá i angažmá Lucemburčanů a mužů z Říše na českém jevišti. Královské hrady i některá města se v tomto období ocitají v rukou nejmocnějších pánů, některé jsou dokonce postupovány formou pravého léna, což byla praxe za Přemyslovců neznámá (tam šlo většinou o zástavy nebo „věčná purkrabství“). Z. Žalud zde také postihuje antagonismus české šlechty a cizinců, za povšimnutí ale stojí, že řada šlechticů stojících v roce 1318 proti králi byla cizího původu, byť již v Čechách zdomácnělých. Uvedený rok považuje za zlomový pro Janovo směřování k zahraniční politice. Konstatuje nedostatečnou orientaci mladého krále v nárocích české šlechty a neschopnost razantně skoncovat s odbojem vedeným Jindřichem z Lipé.

Následně jsou opět sledovány politické události a osoby, které se pohybují v okolí krále. V souvislosti s turnaji mohl být citován nejnovější článek Počátky turnajů v českých zemích ...

